

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра германської філології

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

Спеціальність 6.020303 Філологія

*Прийоми та методи роботи над активним граматичним мінімумом на
початковому етапі*

Допущено до захисту «__» _____ 20 р.

Зав. каф. германської філології ___ канд. філол. наук, проф. Кобякова І. К.

Виконала:
студ. групи ПР-41
Яновська Юлія Дмитрівна

Науковий керівник:
доц., канд. філол. наук
Кац Юлія Вікторівна

Суми 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ХАРАКТЕРИСТИКА ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНИХ НАВИЧОК НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ.....	6
1.1. Характеристика педагогічних особливостей формування граматичних навичок на початковому етапі.....	6
1.2. Методика навчання граматики англійської мови на початковому етапі.....	10
1.3. Основні цілі та зміст формування граматичних навичок англійської мови на початковому етапі.....	16
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА КОМУНІКАТИВНИХ ПРИЙОМІВ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ГРАМАТИКИ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ.....	20
2.1. Основні види комунікативних прийомів навчання граматики англійської мови на початковому етапі.....	20
2.2. Особливості застосування комунікативних прийомів навчання грамматики на уроках англійської мови.....	22
2.3. Місце комунікативних прийомів навчання англійської граматики в загальному процесі навчання.....	25
ВИСНОВКИ.....	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	31
ДОДАТКИ.....	34

ВСТУП

В умовах безперервного розширення міжнародних контактів досягнення головної мети вивчення іноземних мов – сформованості комунікативної компетенції – набуває особливого значення. Формування вмінь іншомовного спілкування передбачає зокрема оволодіння учнями граматичними навичками.

Навчати граматики іноземної мови – це означає формувати в учнів граматичні навички. Пошук оптимальних шляхів формування граматичних навичок слід почати з усвідомлення того, як відбувається породження мовленнєвого висловлювання в природному мовленні, при сформованих мовленнєвих механізмах. Знаючи це, можна буде чітко уявляти собі, які саме процеси слід формувати в учнів, в який спосіб організувати їхню навчальну діяльність.

Звичайна річ, ми говоримо не для того, щоб вжити ту чи іншу граматичну структуру, а для того, щоб передати необхідну інформацію, поділитись своїми почуттями, вирішити якісь життєві чи виробничі проблеми або просто встановити соціальний контакт.

Сформована граматична навичка включає в себе володіння такими операціями:

1. Розпізнавання нової граматичної структури з-поміж інших;
2. Впізнавання даної граматичної структури при читанні чи прослуховуванні тексту висловлювання;
3. Відбір граматичної структури, необхідної для вираження думки;
4. Оформлення мовленнєвого висловлювання з даною граматичною структурою, тобто відбір потрібних граматичних флексій, слів, формуючих структуру, розташування слів у реченні в правильному порядку.

Сформувати в учнів навички спілкування іноземною мовою, включаючи граматичні навички – основне завдання вчителя іноземної мови.

Ця проблема вивчалася багатьма методистами, серед яких відомі І.Л. Бім, С.Ф. Шатілов, Г.В. Рогова, Н.І. Гез, В.Н. Рахманінова, Л.С. Панова, С.Ю. Ніколаєва, М.І. Жинкін та інші. Але й досі це питання є недостатньо вивченим.

Отже ця проблема залишається актуальною і сьогодні.

Відповідно до цього, **метою** даної роботи є проаналізувати комунікативні методи формування граматичних навичок аудіювання і читання на початковому ступені навчання англійської мови, а також розробити узагальнену систему вправ, які будуть використовуватися для вирішення цього завдання і показати ефективність їх використання.

Поставлена мета визначила необхідність вирішення таких **завдань**:

- визначити роль граматичних навичок в навчанні англійської мови на початковому етапі;
- розкрити психологічні особливості і специфіку формування граматичних навичок.

Для досягнення мети і завдань використані такі **методи** дослідження, як:

- загальнонаукові: аналіз та опис педагогічної, лінгвістичної літератури з методики навчання іноземних мов, навчальних програм і посібників для визначення теоретичних основ проблеми дослідження;
- педагогічний експеримент — використання інтерактивних методів на практиці.
- емпіричні – наукове спостереження за навчальним процесом.

Виходячи з мети і завдань, **об'єкт** нашої роботи – комунікативні методи здобуття граматичного мінімуму на початковому етапі, **предмет** – порядок застосування комунікативних методів.

Опрацьована література - ряд періодичних та методичних видань, які висвітлюють питання з методики англійської мови і зокрема питання формування рецептивних граматичних навичок на початковому етапі вивчення англійської мови. Серед періодичних видань це газети та журнали «Рідна школа», «Іноземні мови», «Іноземні мови в навчальних закладах»,

«Образование в современной школе», «Иностранные языки в школе», «English». А також методичні посібники І.Є. Анічкова, Н.М. Жилко, Л.С. Панової, Г.В. Рогової, І.М. Верещагіної, С.Ю. Ніколаєвої, Н.К. Скляренко.

З опрацьованої літератури видно, що питанням формування рецептивних граматичних навичок займаються досить давно, але з плином часу вирішення його знаходить нові форми, водночас ставить перед собою нові завдання, які також потребують вирішення.

Структура бакалаврської роботи визначається її метою та завданнями. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи — 39 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ХАРАКТЕРИСТИКА ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНИХ НАВИЧОК НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ

1.1. Характеристика педагогічних особливостей формування граматичних навичок на початковому етапі

У початковій школі вивчення іноземної мови дозволяє закласти основи комунікативної компетенції, необхідні й достатні для їхнього подальшого розвитку й удосконалювання в курсі вивчення цього предмета. До початкового етапу відносяться 1-4 класи загальноосвітніх шкіл. Щоб закласти основи комунікативної компетенції, потрібен досить тривалий строк, тому що учням потрібно з перших кроків ознайомитися з іноземною мовою як засобом спілкування. Це означає, що вони повинні вчитися розуміти іноземну мову на слух (аудіювання), виражати свої думки засобами досліджуваної мови (говоріння), читати, тобто розуміти іншомовний текст, прочитаний про себе, і писати, тобто навчитися користуватися графікою й орфографією іноземної мови при виконанні письмових завдань, спрямованих на оволодіння читанням й усним мовленням, або вміти письмово викладати свої думки [6, с. 48]. Дійсно, щоб закласти основи по кожному з перерахованих видів мовної діяльності, необхідне накопичення мовних засобів, що забезпечують функціонування кожного з них на елементарному комунікативному рівні, що дозволяє перейти на якісно новий ступінь їхнього розвитку надалі.

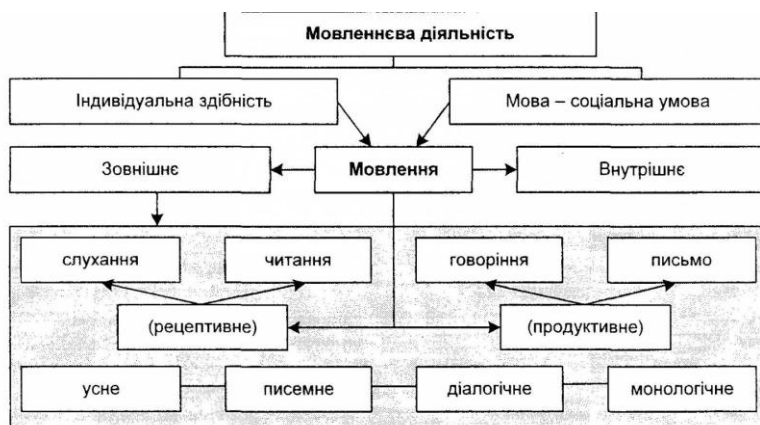

Рис.1. Види мовленнєвої діяльності.

Початковий етап важливий ще й тому, що від того, як проходить навчання на цьому етапі, залежить успіх в оволодінні предметом на наступних етапах. Англійський методист Г. Пальмер, що надавав дуже велике значення початку у вивченні іноземної мови, писав: *"Take care of the first two stages and the rest will take care of itself"* [31].

Крім того, саме на початковому етапі реалізується методична система, покладена в основу навчання іноземній мові, що з перших кроків дозволяє вчителю ввійти в цю систему й здійснювати навчально-виховний процес відповідно до його основних положень.

Як відомо, побудова початкового етапу може бути різною відносно мовного матеріалу, його обсягу, організації; послідовності у формуванні й розвитку усної й письмової мови; врахуванню умов, у яких здійснюється навчально-виховний процес; розкриття потенційних можливостей самого предмета в рішенні виховних, освітніх і розвиваючих завдань, що стоять перед школою.

У початковій школі ставиться мета закласти основи комунікативної компетенції, тобто сформувати у учнів мінімальний рівень володіння іноземною мовою, що дозволяє їм іншомовне спілкування на елементарному рівні.

Навчання іноземної мови у початковій школі надає найбільш сприятливі можливості для формування в школярів комунікативно-пізнавальних потреб й інтересів, що забезпечують позитивну мотивацію навчання, тому що ґрунтується на таких психологічних особливостях дітей, як пластичність природних механізмів засвоєння мови, інтенсивне формування пізнавальних процесів, швидке запам'ятовування мовної інформації, особлива здатність до імітації, відсутність мовного бар'єру й т.д.

Молодший шкільний вік у силу специфіки провідної для цього віку діяльності – гри, дає можливість уже на початковому етапі реалізувати комунікативну спрямованість навчання [4, с. 69].

У процесі оволодіння навчальним матеріалом переважна більшість дітей 6-7 років орієнтуються на конкретні ознаки речей й явищ. Тому в процесі викладання іноземної мови вчитель повинен взяти активну участь у формуванні й розвитку в молодших класів теоретичного мислення, що вчать, опираючись при цьому на те, що в дитини вже є. Що ж може бути опорою в навчанні іноземної мови на початковому етапі?

М. В. Соболева у своїх дослідженнях більшу роль при навчанні іноземної мови в початкових класах відводить наслідуваності, що надає собою мимовільне й довільне прямування якомусь зразку, прикладу й проявляється у відтворенні або мовленнєвої й немовленнєвої поведінки, вчинків. Саме наслідувальність лежить в основі оволодіння іноземною мовою на імітативній основі, що дуже важливо для нашого дослідження, оскільки граматичний матеріал, як і будь-який інший, щонайкраще засвоюється на імітативно-свідомій і свідомо-імітативній основі [2, с. 12].

Найважливішою властивістю всякої розумової й практичної діяльності є увага. У молодших школярів краще розвинена мимовільна увага, ніж довільна, тобто дитина в цьому віці легко зосереджується на барвистих і рухливих предметах, але важко освоює нудний (без картинок) текст. Успіх навчальної діяльності більшою мірою залежить саме від довільної уваги, тому дуже важливо в молодших школярів розвивати саме цей вид уваги.

Важливе значення для оволодіння іноземною мовою має такий психологічний процес, як сприйняття. Саме в молодших класах здійснюється перехід від змішаного, фрагментарного сприйняття до розчленованого, осмисленого відбиття речей, подій.

Особливим завданням для вчителів є розвиток уміння логічно й послідовно будувати мову, перебудувати матеріал у значеннєві блоки. Це особливо важливо для розвитку пам'яті [1, с. 32]. У цьому віці відбувається перехід до значеннєвого запам'ятовування, тому необхідно навчати дітей спеціальним способом навчання мовного і мовленнєвого матеріалу, розподіляти його за часом.

Тісно пов'язаний з пам'яттю й мисленням такий психічний процес, як уява. Розрізняють мимовільну й довільну, репродуктивну й творчу уяву. У творчій уяві відтворюються й реконструюються ситуації й образи, що не мають місця в дійсності. Одним із проявів вищезгаданого виду уяви є персоніфікація. На її основі може так само відбуватися процес навчання й граматичній стороні іноземної мови [12, с. 42].

Успішне формування навичок й умінь іноземної мови й усно-мовного спілкування цією мовою здійснюється на основі ретельно відпрацьованого й методично організованого мовного і мовленнєвого матеріалу. Крім того в методиці навчання іноземної мови вважається загальноновизнаним, що найбільш прийнятною мовною і мовленнєвою одиницею для навчання є речення. А речення стало прекрасним мовним зразком, що органічно поєднує граматичний, фонетичний і лексичний аспекти мови в готове для вживання мовне ціле – речення [26]. Речення являє собою найменшу одиницю мови, що виражає відносно закінчену думку. У літературі підкреслюється, що активному засвоєнню в початковій школі підлягають саме прості речення, які відтворюють лексико-граматичний, комунікативний й інший аспекти, що забезпечують розвиток у дітей понятійного мислення й формування в них умінь використати іноземну мову як засіб спілкування.

Для вираження лексико-логічного, комунікативного й всього іншого аспектів речення, як підкреслює Слободчиков В.А., слугують різні лексичні, граматичні й фонетичні засоби, які взагалі однакові в усіх мовах. Однак ступінь участі цих засобів у реалізації аспектів речення в конкретних мовах неоднакова [3, с. 31].

Все це, безумовно, необхідно враховувати при навчанні молодших школярів граматики.

Таким чином, з огляду на психологічні особливості молодших класів, що вчать, можна зробити загальний методичний висновок: те, що в іноземній мові збігається з рідною мовою може бути засвоєно дітьми переважно на імітативній основі, з опорою на механізми наслідування; те, що в іноземній

мові явно відрізняється від рідної, учень повинен так чи інакше усвідомити, зрозуміти цю відмінність й опанувати іншомовне явище у результаті виконання необхідної кількості вправ.

При навчанні іноземній мові на початковому етапі учні, здійснюючи ту або іншу діяльність, опановують комунікативний механізм, достатній для реалізації іншомовного спілкування на елементарному рівні.

Отже, для формування у молодших школярів мінімального рівня володіння іноземною мовою треба враховувати психологічні особливості дітей: наслідувальність, увагу (краще розвинена мимовільна увага, ніж довільна), сприйняття (перехід від змішаного, фрагментарного сприйняття до розчленованого), пам'ять, уяву (персоніфікація) [4, с. 82].

1.2. Методика навчання граматики англійської мови на початковому етапі

При практичних цілях навчання іноземній мові в середній школі завдання навчання граматиці складається у формуванні в учнів граматичних навичок, у продуктивних і рецептивних видах мовної діяльності в межах визначеного програмою граматичного мінімуму.

Комунікативна мета навчання граматиці в середній школі дозволяє сформулювати основну вимогу до обсягу граматичного матеріалу, що підлягає засвоєнню в середній школі: він повинен бути достатнім для користування мовою як засобом спілкування в заданих програмою межах і реальним для засвоєння його в даних умовах.

Як уже згадувалося, граматичні навички є компонентами різних видів мовної діяльності й відрізняються один від одного настільки, наскільки різні самі ці види мовної комунікації. Тому визначимо спочатку основні види граматичних навичок у говорінні та письмі.

Під граматичною навичкою говоріння розуміється стабільно правильне й автоматизоване, комунікативно мотивоване використання граматичних явищ

в усному мовленні. Таке володіння граматичними засобами мови ґрунтується на мовних динамічних стереотипах форми в єдності з їхнім значенням, "звучання й значення". Основними якостями граматичної навички говоріння, таким чином, є автоматизованість і цілісність у виконанні граматичних операцій, єдність форми й значень, ситуативна й комунікативна обумовленість його функціонування [27, с. 41].

Граматичні навички, що забезпечують правильне й автоматизоване формоутворення й формовикористання слів в усному мовленні даною мовою, можна назвати мовними морфологічними навичками.

Особлива роль граматики в курсі вивчення будь-якої іноземної мови, полягає в тому, що граMATика є саме тією необхідною базою, без якої неможливо повноцінне використання іноземної мови, уживання її як засобу спілкування. При навчанні іноземній мові перед педагогом постає надзадача – вивести систему форм і правил вживання іноземної мови на рівень автоматичного вживання, тобто в область несвідомого [6, с. 11].

ГраMATика, як відомо, являє собою формальну систему, що складається з морфології, синтаксису й словотвору, які є підсистемами граматичної структури мови. Однак знання граматики, тобто знання правил і форм іноземної мови, недостатньо для здійснення комунікації. Тим більше, що учні початкової школи оволодівають граMATикою не шляхом вивчення правил, а шляхом імпліцитного засвоєння граматичних структур. Не володіючи фонетикою й лексикою, людина не може реалізувати в мові свої знання граматики. Не володіючи видами мовленнєвої діяльності (читанням і письмом, аудіюванням і говорінням), вона також не зможе користуватися мовою як засобом спілкування.

У методиці викладання іноземної мови вивчення граматики не виділяється в самостійний напрямок роботи. Вона вводиться через ситуативно-тематичну організацію навчального процесу, тобто через практику в мові. Перед учнем на уроці ставиться завдання виразити певну думку або ідею, а граMATика стає лише інструментом її здійснення.

Особливість граматики в курсі вивчення будь-якої іноземної мови, полягає в тому, що граMATика є саме тією необхідною базою, без якої неможливі повноцінне використання іноземної мови, вживання його як засобу спілкування. Наприклад, щоб відмовити в проханні з поясненням причини, учень повинен засвоїти певну конструкцію.

Наприклад: – *Give me a pen. – I have no pen.*

Положення про мовну компетенцію учнів ясно показує, яку роль у процесі навчання іноземній мові грає граMATика: вона є базою, основою всього процесу навчання. Але головна мета навчання – вільне спілкування мовою. Тому при роботі над граMATикою варто розвивати всі види мовної діяльності: говоріння, аудіювання, читання й письмо. На уроці не більше 30% часу повинне приділятися поясненню й первинному засвоєнню теорії, а 70% – розвитку мовних навичок й умінь.

У сучасній методиці навчання іноземним мовам існують два підходи до подачі граMATичного матеріалу: структурний (спочатку формулюється правило, потім ілюструється його реалізація в мові) і функціонально-значеннєвий (з'ясування закономірності й формулювання правила відбуваються в процесі роботи з конкретним мовним матеріалом).

Функціонально-значеннєвий підхід представляється найбільш ефективним при виконанні самого актуального в сучасних умовах завдання – навчанні комунікації, і насамперед усної [7, с. 2].

Традиційне заняття складається із трьох блоків: введення, закріплення й контроль. Введення граMATичного матеріалу повинне відбуватися в процесі аналізу фрагмента мови: викладач підводить учнів до формулювання правила за допомогою або таблиці з підручника, або самостійно складеної парадигми. Закріплення граMATичного матеріалу містить у собі два етапи: цільовий і комунікативний. При цільовому закріпленні спрацьовується тільки досліджуваний граMATичний матеріал на прикладі таких вправ, які вимагають строгого проходження певної моделі. На етапі комунікативного закріплення учням дається комунікативне завдання, що припускає волю вибору. Поурочний

контроль над засвоєнням матеріалу не повинен проходити у початковій школі в явно вираженій формі тесту, тому що це створює стресову ситуацію на занятті.

Існує ряд прийомів навчання граматики:

Вправа – найбільш ефективний спосіб цільового закріплення матеріалу, а також контролю над ним.

Відтворення тексту може проходити у формі диктанту. Незвичайним прийомом є імітація тексту. Учням пропонується написати подібний текст, зберігаючи граматичну структуру оригіналу. Трансформація тексту – процес, протилежний імітації: зміна структури тексту при збереженні змісту.

Діалог – основа мовного спілкування, і тому він вважається найважливішим прийомом навчання комунікації.

Гра – один із самих цікавих й ефективних дидактичних прийомів. В основі рольової гри лежить "легенда", тобто коротка інформація про ролі, і ігрове завдання, що переслідує комунікативну мету.

Сценка представляється найбільш творчим, емоційно забарвленим видом роботи [5, с. 20].

У середніх навчальних закладах вивчаються не всі граматичні явища іноземної мови, а спеціально відібраний граматичний мінімум, який складається з активного і пасивного граматичного мінімуму. Для вираження власних думок іноземною мовою учень має володіти тими граматичними структурами, які входять до активного граматичного мінімуму. До пасивного граматичного мінімуму входять такі граматичні структури, якими учні можуть не користуватися для вираження своїх думок, але які потрібні для сприймання і розуміння мовлення.

Мета навчання граматичного матеріалу іноземної мови, що вивчається, це володіння граматичними навичками мовлення: репродуктивними, тобто граматичними навичками говоріння і письма (активним граматичним мінімумом) та рецептивними навичками, тобто граматичними навичками аудіювання і читання (активним і пасивним граматичним мінімумом).

Під час ознайомлення з новою граматичною структурою (або явищем) в початковій школі учитель, передусім, повинен звернути увагу на функцію цієї структури, а форма має засвоюватися в нерозривній єдності з функцією імпліцитно – без використання вербальних правил (описових і правил-інструкцій).

Граматичні явища в початковій школі вивчаються шляхом сприймання і використання мовленнєвих зразків у комунікативних ситуаціях.

Сприймаючи граматичну форму, ми розпізнаємо ті чи інші ознаки, що сигналізують про дану структуру: їх називають граматичними сигналами, а структуру відповідно розглядають як механізм сигналів, що служать для передачі певних значень. Так, наприклад, в англійській мові сигнал - 's передає поняття приналежності (*Mary's book*), суфікси *-er*, *-est* є ознакою вищого і найвищого ступенів порівняння [8, с. 42].

Кожна мовленнєва одиниця має свою структуру, яка відбиває певні зв'язки між її компонентами. Розрізняють п'ять рівнів мовленнєвих одиниць:

- рівень словоформи (дане слово в його граматичній формі);
- рівень вільного словосполучення;
- рівень фрази/речення;
- рівень надфразової єдності (відрізок мовлення, який складається з двох або більше речень, синтаксично організований і комунікативно самостійний);
- рівень цілого тексту.

Для навчання граматичного матеріалу вагомими є перші чотири рівні, тому що на рівні тексту (усного або письмового) навички мають вже функціонувати, а не формуватися [9, с. 25].

Найпоширенішим способом організації одиниць мовлення з метою засвоєння їхньої структури в початковій школі є зразки мовлення. Зразок мовлення – це типова одиниця мовлення, яка служить опорою для утворення за аналогією інших одиниць мовлення, що мають ту саму структуру.

Зразок мовлення рівня словоформи:

What is there on the shelf?

1) *Books.*

2) *Bags.*

3) *Brushes.*

[s] [z] [iz]

Зразок мовлення рівня словосполучення:

Where is my ball?

1) *On the chair.*

2) *Under the table.*

3) *In the bag.*

Зразок мовлення рівня фрази:

1) *Pete is writing a letter.*

2) *I am writing a letter.*

Граматичні структури, що входять до активного граматичного мінімуму, вживаються у всіх видах мовленнєвої діяльності – аудіюванні, говорінні, читанні і письмі. Тому потрібно сформувані як рецептивні, так і репродуктивні навички володіння цими структурами.

Мовлення за своєю природою ситуативне. Тому учнів слід знайомити з новими граматичними структурами у типових ситуаціях мовлення.

Кожна структура має функціональну та формальну сторони. За кожною з них закріплюються певні функції (називати предмети або осіб, вказувати на наявність предмета в певному місці, виражати дію, що відбувається в момент мовлення, або минулу дію, що відбулась раніше іншої минулої дії тощо).

При ознайомленні учнів з новою граматичною структурою вчитель перш за все повинен звернути їх увагу на її функцію цієї, а форма має засвоюватися у нерозривній єдності з функцією [10, с. 37].

У початковій школі доцільно використовувати наступний алгоритм введення граматичних структур:

1. Створення вчителем ситуації і демонстрація кількох ситуативно обумовлених висловлювань з даною структурою;
2. Ознайомлення з функцією і формою структури;

3. Фонетичне опрацювання;

4. Перевірка розуміння.

До вправ, що виконуються на рівні фрази відносяться:

- імітація зразка мовлення;
- підстановка у зразок мовлення;
- трансформація зразка мовлення;
- завершення зразка мовлення;
- відповіді на різні типи запитань;
- самостійне вживання засвоєної граматичної структури.

Вправи, що виконуються на рівні надфразової єдності:

- об'єднання зразка мовлення (одноструктурних та різноструктурних) у надфразову єдність;
- об'єднання його у діалогічні єдності (питання – відповідь, твердження – твердження тощо).

1.3. Основні цілі та зміст формування граматичних навичок англійської мови на початковому етапі

Відповідно до програм для середніх загальноосвітніх шкіл навчання іноземної мови в середній загальноосвітній школі має забезпечити реалізацію практичних, освітніх, розвиваючих цілей. Практична мета полягає в тому, щоб навчити учнів спілкуватися іноземною мовою в усній і письмовій формах.

Навчання різних видів мовленнєвої діяльності повинно проводитись на основі сформованих мовних навичок: фонетичних, лексичних, граматичних та орфографічних. Але це не означає, що протягом тривалого часу формуються мовні навички, а лише потім – відповідні вміння. Оскільки уроки іноземної мови є комплексними, то на кожному з них формуються або вдосконалюються мовні навички, а на їх основі розвиваються мовленнєві вміння [11, с. 31].

Програма передбачає, що вивчення окремих граматичних явищ можна переносити в інший клас залежно від того, яким підручником користуються

учні. Рівень сформованості навичок, зокрема і граматичних, перевіряється за допомогою перекладу з рідної мови на іноземну і навпаки. Програма визначає обсяг знань і вмінь учнів на кінець кожного року навчання з кожного розділу мови. Так випускники початкової школи повинні засвоїти граматичні форми часів *Present Indefinite*, *Present Continuous*, *Past Indefinite*, *Past Continuous*, *Future Indefinite*, *Present Perfect*. Знати і вміти будувати стверджувальні, заперечні речення, загальні питання і питання, які починаються із питальних слів. Крім того учні повинні знати і застосовувати на практиці правила вживання означеного і неозначеного артиклів, а також знати випадки, коли іменники вживаються без артиклів. Утворювати множину іменників, знати особливі випадки множини іменників. Вміти формувати і використовувати присвійний відмінок іменників однини і множини. Учні повинні засвоїти правило про положення прикметників між артиклем і іменником, вміти утворювати ступені порівняння односкладових і багатоскладових прикметників. Знати кількісні і порядкові числівники, спосіб утворення порядкових числівників та їх застосування. На третьому році навчання учням пояснюються особливості модальних дієслів на прикладі слів *can*, *may*, *must*, учнів вчать використовувати їх у мовленні.

Звичайно, весь матеріал поділено на блоки, частини і подається поступово та нерозривно з лексичним, орфографічним матеріалом [25, с. 45].

Неможливо відірвати граматику від мовлення, а без граматики неможливо оволодіти будь-якою формою мови, так як граматика поряд із словниковим і звуковим складом являє собою матеріальну основу мовлення. Для граматики належить організаторська функція. В корі головного мозку діє система стереотипів, яка диктує правила організації слів у зв'язне мовлення. Система стереотипів визначає існування інтуїтивної граматики, яку носить в собі кожна людина рідною мовою і яка формується сама по собі в процесі мовленнєвої практики дитини. В кожній мові набір граматичних типів речень і типів зв'язку між словами не такий вже великий. Дитина, яка починає розмовляти постійно чує одні й ті ж граматичні структури. Вона часто, хоча й

безсистемно, повторює однакові типи фраз. В результаті в мозку дитини фіксуються узагальнені схеми граматичних структур речень, які потім переходять в еталон, зразок для побудови будь-яких фраз. У дитини, таким чином, складається система фразових стереотипів (термін Жинкіна) – внутрішніх психічних сполучних схем речень. При вивченні іноземної мови також необхідно запуснути механізм стереотипів на основі відібраного граматичного мінімуму, тобто створити інтуїтивну граматику, яка б сприяла організації мовлення на іноземній мові. Для цього при вивченні граматики іноземної мови особлива увага повинна бути приділена теорії і її оптимальному поєднанню з мовленнєвою практикою, а також принципу свідомого сприйняття. Роль цього принципу при оволодінні граматичним матеріалом особливо велика. Це визначається узагальнюючими властивостями граматики, закономірності якої охоплюють цілі ряди слів, що полегшує оволодіння мовою. Пам'ять людини краще зберігає узагальнені явища, тому найкраще запам'ятовуються правила, що охоплюють більше слів, а це ще й збільшує словниковий запас учнів. Програма і діючі підручники визначають структури, якими потрібно оволодіти на різних етапах навчання, а забезпечити їх повторюване використання учнями в мовленні повинен вчитель [13, с. 33]. Від того, наскільки методично грамотно він буде вирішувати цю задачу, залежить, чи навчатися школярі граматично правильно будувати своє мовлення.

При формуванні граматичної навички необхідно дотримуватися наступної послідовності методичних дій:

1. Аналіз нового граматичного явища з точки зору визначення пов'язаних з ним труднощів у формоутворенні, засвоєння значення та функцій.
2. Визначення форми організації ознайомлення з новим граматичним матеріалом (індуктивно, дедуктивно).
3. Підбір опорних граматичних явищ, які можуть бути використані в якості підказки в оволодінні новим матеріалом. Підбирати опорний матеріал слід з урахуванням типологічних труднощів граматичного явища (тобто враховуючи його співпадіння, часткове співпадіння або

відсутність в рідній мові учнів), мовленнєвого досвіду учнів, характеру граматичного явища в плані його наочної презентації.

4. Вибір найбільш адекватного методичного підходу до вивчення граматичного матеріалу для конкретного складу учнів [14, с. 12].

Для навчання граматичного матеріалу вагомими є рівні 1 – 4, тому що на рівні тексту навички мають уже функціонувати, а не формуватися. На початковому ступені навчання весь граматичний матеріал засвоюється активно. Це так званий активний граматичний мінімум.

Отже, все вище сказане дозволяє зробити висновок про те, що сучасна методика викладання мов має у своєму розпорядженні багатий арсенал ефективних, цікавих, творчих прийомів, які дозволяють забезпечити учнів основними знаннями й навичками, необхідними для повноцінної комунікації.

Головне завдання будь-якого етапу – розвиток навичок й умінь на строго обмеженому мовному (граматичному) матеріалі. Тому істотну роль у методиці викладання іноземної мови грає поняття граматичного мінімуму.

РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА КОМУНІКАТИВНИХ ПРИЙОМІВ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ГРАМАТИКИ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ

2.1. Основні види комунікативних прийомів навчання граматики англійської мови на початковому етапі

В основі навчання іноземним мовам сьогодні лежить комунікативний підхід. Під комунікативністю чи комунікативною направленістю розуміють направленість на співрозмовника, оптимальність навчання з точки зору ефективності впливу на іншого. Комунікативність – підхід, який забезпечує саме такий вплив. Цей підхід безпосередньо «замкнений» на побудові і діяльності, і не дарма в теперішній методиці вживається термін «комунікативно-діяльнісний» підхід.

Мова під час комунікативного підходу в першу чергу знаряддя ділової мови «мова тільки для спеціальних цілей». Психологічною основою комунікативності може служити теорія функціональних систем, яка розроблена П.К. Анохіним.

Мовленнєва функціональна система, яка забезпечує комунікацію, тобто спілкування, має складний, системний характер і заключає в собі цілий ряд ланок: мотив, задум, внутрішню програму, тощо.

Ще однією умовою комунікативності є наявність чи відсутність у тих, хто навчається, мотиву для здійснення мовленнєвої діяльності на іноземній мові. «Діяльності без мотиву не буває» – це положення є головним при визначенні комунікативності [24]. Важливою умовою ефективності діяльності є наявність і мотиву, і предмету діяльності, їх співпадіння. Наприклад, діяльність читання. Учень читає цікаву книгу. Предмет його діяльності – зміст книги, мотив – пізнати цей зміст. Таким чином, тут мотив і предмет співпадають і учень читає не по зовнішньому примусу, а за внутрішнім збудженням, тому що йому цікавий зміст книги [16, с. 81].

Якщо вести мову про справжню комунікативність, насамперед потрібно вирішити проблему, щоб визвати у тих, хто навчається природну потребу у спілкуванні на іноземній мові, на уроці, в шкільному класі.

На сучасному етапі найбільше поширення у викладанні іноземних мов отримав комунікативний підхід, тому необхідно розглянути основні його принципи:

- ті, що навчаються вивчають мову і починають володіти нею, спілкуючись на цій мові;
- мова є функціональним засобом реалізації мовленнєвих навичок того, хто говорить (пише);
- в центрі уваги – особистість учня;
- оволодіння мовою повинно проходити в ході творчої діяльності, яка стимулює пізнавальну активність учнів;
- курс навчання мові повинен бути зорієнтований на задоволення мовленнєвих потреб певної категорії тих, що навчається.

Комунікативна активність – це прийняття участі всіх тих, хто навчається, в навчальній діяльності. Важливо, щоб вся ця діяльність наближалась до безпосереднього спілкування. Групова взаємодія тих, що навчаються направлена на вирішення цієї проблеми, в якій кожен учень вбачає свій внесок, стимулює його активність, спонукає до створення атмосфери взаєморозуміння кожного в результаті діяльності.

Учням 5-6 класів цікаві казки і дії в теперішньому, минулому і майбутньому: вони люблять картинки, які ілюструють зміст тексту, шестикласників цікавлять тільки ті серії картинок, які об'єднуються однією сюжетною лінією, а восьмикласників – картинки гостро сюжетні, пригодницькі, фабульні, які зв'язані із проблемами сьогодення [23, с. 10].

Отже, в процесі формування мовленнєвих умінь говоріння така схема вживання наочності має такий вигляд від зовнішньої наглядності через внутрішню до абстрактно-невизначеної. Можна виділити ще два типи наочності: змістовно направлена і смислова. Змістовна наглядність звертає

увагу учнів на зміст того чи іншого відрізка дійсності, смислова наглядність формує в учнів відношення до того, що зображено на картинці, тобто активізує особистість, що дуже важливо для навчання на комунікативній основі. Можна зробити висновок: зовнішня наочність перш за все повинна бути змістовною наочністю, тоді вона зможе забезпечити комунікативну мотивацію і створення внутрішньої наочності.

Комунікативність – це схожість процесу навчання і процесу спілкування лише за основними ознаками: наявність певних взаємовідносин між співбесідниками, які створюють ситуацію спілкування, обговорення тих тем, які відповідають віку і інтересам учнів, їх рівню розвитку.

Під час підготовки до уроку треба використовувати ті вправи, які мають вищеназвані ознаки, а також, щоб вони були зв'язані між собою, кожна наступна вправа була логічним продовженням попередньої [30, с. 44]. При складанні плану уроку продумувати комунікативні установки, окремим учням і всьому класу.

2.2 Особливості застосування комунікативних прийомів навчання граматики на уроках англійської мови

Під початковим етапом в середній школі розуміється період вивчення іноземної мови, яка дозволяє закласти основи комунікативної компетенції, необхідні та достатні для їх подальшого розвитку та вдосконалення в курсі вивчення цього предмету. До початкового етапу, як правило, належать 1–4 класи загальноосвітніх закладів. Щоб закласти основи комунікативної компетенції потрібно дуже багато часу, тому що учням потрібно з перших кроків ознайомитися з мовою, яку вони вивчатимуть як засобом спілкування. Це означає, що вони повинні вчитися розуміти іноземну мову на слух (аудіювання), висловлювати свої думки засобами мови, що вивчається (розмова), читання, тобто розуміння іноземного тексту, та писання, тобто навчитися використовувати орфографію іноземної мови при виконанні

письмових завдань, які направлені для оволодіння читанням та усною мовою, або вміти письмово висловлювати свої думки. Дійсно, щоб закласти основи по кожному з перерахованих видів мовної діяльності, необхідно накопичення мовних засобів, які забезпечують функціонування кожного з них на елементарному комунікативному рівні, який дозволяє перейти на нову якісну ступінь їх розвитку в майбутньому. Початковий етап важливий ще й тому, що від того, як проходить навчання на цьому етапі, залежить успіх в оволодінні предметом на подальших етапах [32, с. 25].

Ефективне навчання передбачає подолання пасивності школярів у навчанні. Пізнавальний інтерес не лише активізує розумову діяльність у певний момент, але й спрямовує її до подальшого розв'язання різних задач. Стійкий пізнавальний інтерес формується різними засобами. Одним з них є цікавість. Елементи цікавості, гра, усе незвичайне, несподіване викликає у дітей багате на свої наслідки почуття здивування, допомагають їм засвоїти будь-який навчальний матеріал.

Вивчення іноземної мови на початковому етапі неможливо без гри. Гра – це головний вид діяльності молодших школярів. Використання гри допоможе дітям без зусиль та з задоволенням включитися у процес вивчення та засвоєння матеріалу. Гра – це найсильніший мотив в оволодінні учнями іноземною мовою. У грі всі рівні. Вона посилює навіть для слабких учнів. Більш того, слабкий у мовній підготовці учень може стати першим у грі завдяки кмітливості та винахідливості. Відчуття рівності, атмосфера захоплення, радості, відчуття посильності завдання – все це дає можливість дітям подолати сором'язливість, яка заважає вільно вживати слова чужої мови. Мовний матеріал засвоюється непомітно, покращуються результати навчання [15, с. 94].

Під час гри можна вивчити лексику і повторити, активізувати словниковий запас, вчити вживати лексику в мовленнєвих ситуаціях, навчити читати, розвивати творчі здібності учнів. Ігри захоплюють дітей, сприяють розвитку пам'яті. З допомогою ігор легко змінювати хід уроку, види завдань, знімаючи монотонність, фізичну напругу, підвищуючи емоційний стан

молодших школярів. Гра допомагає розвивати всі мовленнєві навички: аудіювання, читання, усне мовлення, письмо. Вона спонукає дітей уважно стежити за її ходом, слухати одне одного, тому що вони здебільшого не знають заздалегідь, що скажуть їхні партнери. Гра створює такі умови, коли іноземні слова, літери, правила читання, звороти засвоюються мимоволі за рахунок частого повторення у той час, коли дитина захоплена самим процесом гри. Гра створює можливість для багаторазового повторення мовного зразка, в ході гри ситуація програється декілька разів і при цьому кожного разу в новому варіанті.

З допомогою гри розвивається інтерес до іноземної мови та відбувається перше зіткнення з мовним світом іншої країни. З допомогою гри легше зосередити увагу учнів, залучити їх до активної роботи. Це пов'язано з психологічними особливостями дитячого організму. Використання ігор як засіб навчання усного мовлення у початковій школі дозволяє вчителю формувати такі мовленнєві задачі, в яких є мотив і мета мовленнєвої дії і які диктують використання необхідних зразків спілкування. Ігри мають бути побудовані таким чином, щоб незавершеність сюжету забезпечувала легкий перехід від зацікавленості у виконанні власне навчальних завдань. Одна з умов цього – простота та ємність наочності й редукований сюжет ігрової ситуації. Спочатку учнів цікавить лише сама форма гри, а потім уже той матеріал без якого неможливо брати участь у грі. Дидактичний матеріал може бути трьох видів: один служить для закріплення та повторення набутих дітьми знань, умінь та навичок, а отже складений відповідно до програми; другий є пропедевтичний за своїм змістом, теж складеним за програмою, але він веде дітей уперед та допомагає їм легше та швидше засвоювати навчальний матеріал; третій стосується програмами, але розширює кругозір дітей, збуджує у них інтерес до знань, прищеплює любов до розумової праці.

Для учнів початкових класів існують такі типи ігор:

- ігри – загадки;
- лексичні ігри;
- ігри на автоматизацію навичок;

- ігри для розвитку аудіювання;
- скоромовки на відпрацювання вимови;
- ігри – тренінги;
- ігри – подорожі Англією;
- ігри – інсценування;
- сюжетні чи пісенні [20, с. 27].

Кожний із наведених видів ігор має дидактичну, розвивальну, пізнавальну, виховну цілі. Кожна з них може бути домінуючою, провідною у будь-якому з видів гри. Частіше за все ігри – тренінги мають дидактичну мету, ігри – інсценування – розвивальну мету, сюжетні чи пісенні ігри – виховну, комп'ютерні ігри також націлені на розвиток комунікативних навичок та вмінь. Комп'ютерні ігри дозволяють у доступній та цікавій формі відпрацювати та закріпити граматичний, лексичний та фонетичний матеріал. Гру можна використовувати на різних етапах уроку, особливо коли учні стомлені, їм доцільно запропонувати рухливу гру. Проте слід пам'ятати, що окремі ігри занадто збуджують емоції дітей, надовго відволікають їх від мети уроку.

Багато дослідників пишуть, що закономірності формування розумових дій на матеріалі шкільного навчання виявляється в ігровій діяльності дітей. У ній своєрідними шляхами здійснюється формування психічних процесів: сенсорних процесів, абстракції й узагальнення довільного запам'ятовування і т.д [21, с. 74]. Приклади різного роду навчальних ігор наведені в Додатку А.

2.3 Місце комунікативних прийомів навчання англійської граматики в загальному процесі

Більшість комунікативних завдань базуються на драматизаціях, що є точною моделлю істинного спілкування. Річ в тому, що різні колізії – фантастичні, казкові, психологічно завжди мотивовані та актуальні, в них завжди все відбувається тут і зараз, а це дуже поживляє їх та сприяє засвоєнню матеріалу. В комунікативних завданнях можуть бути використані

постійні персонажі: герої книг, автор, читач, популярні персонажі кіно, театру, репортер, журналіст, тощо. Їх мовна поведінка визначається їх професією, характером, життям [29, с. 41].

Прикладами нетрадиційних методів можуть бути: «круглий стіл», «дискусія», «рольова гра», «скетч» і т.д.

При вивчанні англійської мови на початковому етапі здійснюється і процес інтеграції, який проявляється насамперед у тому, що засвоєння різних аспектів англійської мови, його фонетики, граматики, лексики відбувається не окремо, як якихось дискретних компонентів мови, а інтегровано. Учні схоплюють і засвоюють їх в процесі виконання мовних дій, реалізація яких може вимагати вживання слова, словоформ, словосполучення, сверхфразового єдності і, нарешті, тексту, обумовлених ситуаціями спілкування.

Беручи до уваги даний специфічний принцип навчання англійської мови на початковому етапі, можна сформулювати правила, дотримання яких допоможе вчителю англійської мови реалізувати цей принцип [28, с. 113].

Принцип диференціації та інтеграції:

Правило 1. Врахування специфіки кожного виду мовленнєвої діяльності.

Правило 2. Використання мови вчителя і звукозапису для аудіювання.

Правило 3. Навчання монологічного мовлення, виходячи з особливостей кожної форми.

Правило 4. Навчання читання вголос на англійській мові і про себе з урахуванням особливостей кожної форми.

Правило 5. Відпрацювання аспектів англійської мови в мовних одиницях.

Правило 6. Використання полупечатного шрифту в навчанні письму.

В основі навчання будь-якого предмета в школі, в тому числі і англійської мови, лежать загальнодидактичні принципи. Такими принципами є: науковість, доступність і посильність, наочність у навчанні, індивідуальний підхід в умовах колективної роботи та інші.

Специфічні і загальнодидактичні принципи виражають типове, головне, суттєве, що має характеризувати навчання англійської мови в школі і, перш за

все, на початковому етапі, де закладаються основи оволодіння цим предметом. Розуміння дії принципів навчання англійської мови та безпосереднє використання правил, дозволять вчителю ефективно здійснювати навчання.

Навчання являє собою активний процес, який здійснюється через залучення учнів у різного роду діяльність, таким чином роблячи його активним учасником в отриманні знань. У цьому двосторонньому процесі можна виділити основні функції, що є у кожної зі сторін. Учитель англійської мови виконує організаційну, навчальну і контролюючу функції. До функцій учня входять ознайомлення з навчальним матеріалом англійською мовою, тренування, необхідна для формування мовних навичок та мовленнєвих умінь, і застосування англійської мови у вирішенні комунікативних завдань.

Дуже важливо, щоб прийоми, які застосовує вчитель англійської мови, ставили учня перед необхідністю вирішення розумових завдань, а не тільки вимагали простого запам'ятовування. І також необхідно, щоб учень не тільки відтворював мовну одиницю, а й створював сам «мовленнєвий твір», тобто міг, використовуючи одиниці англійської мови, побудувати висловлення у зв'язку з поставленим перед ним комунікативним завданням [22, с. 72].

Навчання англійської мови дітей молодшого шкільного віку ґрунтується на їх вікових та психологічних особливостях, а саме: швидка стомлюваність, мимовільність уваги, підсвідомий рівень запам'ятовування.

Отже, ми переконані, що саме систематичне та цілеспрямоване використання ігри на уроках іноземної мови, які варто починати з елементарних ігрових ситуацій, поступово ускладнюючи та урізноманітнюючи їх, є тим вдалим універсальним способом і методом, завдяки якому навчання іноземної мови в початкових класах буде результативним. Оскільки під час гри мовний матеріал засвоюється непомітно, то результати навчання покращуються. Під час гри можна: повторити лексику з теми; організувати відпочинок на уроці; активізувати словниковий запас учнів; навчити вживати лексику в мовленнєвих ситуаціях; розвивати творчі здібності й уміння дітей. Саме завдяки іграм початковий етап вивчення англійської мови у школярів проходитиме легко,

діти не нудьгуватимуть, вони не лише не втратять інтересу до іноземної мови, а й навпаки, зміцнять його.

ВИСНОВКИ

Одна і та ж гра може бути використана на різних етапах уроку. Але все залежить від конкретних умов роботи учителя. Тільки треба пам'ятати, що при всій привабливості та ефективності ігор необхідно мати почуття міри, в іншому випадку вони втомлять учнів і втратять свіжість емоціональної дії. Необхідно помітити при цьому, що ігри на уроках англійської мови повинні використовуватися не епізодично, а регулярно. Тільки в цих умовах у школярів формується активна учбова-пізнавальна діяльність, що приводить до якісно нового рівня оволодіння іноземною мовою.

Більшість ігор не пов'язані з якоюсь певною темою, тому, природно, в них є невеликий відсоток незнайомої лексики. Вводити її рекомендується в процесі пояснення умов гри. Прийоми вводу нової лексики можуть бути різними. Один з них – зорова наочність, яка включає в себе не тільки картинну або предметну наочність, але й рух, жест, міміку і т.д. Та, нарешті, в окремих випадках, можна використати однократний переклад. В будь-якому випадку час, затрачений на пояснення незнайомого слова, обов'язково окупиться, і одного разу введена гра буде використовуватися викладачем неодноразово, а нова лексика, з якою познайомляться діти в процесі гри, стане активною.

При вивченні іноземної мови в початковій школі потрібно по-перше використовувати гру, як основну форму діяльності; по-друге організовувати спілкування учнів в межах опорного комунікативного мінімуму, що відображає світ дитинства, в якому живе дитина і її однолітки в країні вивчаємої мови; по-третє надавати допомогу дітям в переході з рідної мови на іноземну і використання знань рідної мови при вивченні іноземної.

Місце ігор на уроці та відведений для них час залежить від ряду факторів: підготовки учнів, матеріалу, що вивчається, конкретних цілей та умов уроку. Якщо гра використовується в якості тренувальної вправи при первинному закріпленні, то її можна проводити 20–25 хвилин, щоб учні звикли до такого спілкування, захопилися і стали разом з учителем учасниками одного процесу.

Звичайно, урок іноземної мови – це не тільки гра. Довіра та не примусове спілкування між учнями та учителем, яке виникло завдяки загальній ігровій атмосфері та самим іграм, дозволяють учителю розмовляти на різні теми, обговорювати любі реальні ситуації.

Гра сприяє розвитку пізнавальної активності учнів при вивченні іноземної мови і робить процес навчання дітей радісним, творчим і колективним.

Завдання учителя полягає в тім, щоб знайти максимум педагогічних ситуацій, у яких може бути реалізоване прагнення дитини до активної пізнавальної діяльності. Учитель повинен постійно удосконалювати процес навчання, що дозволяє дітям ефективно і якісно засвоювати програмний матеріал. Тому так важливо використовувати ігри на уроках іноземної мови також при вивченні граматики. Крім того, що ігри мають величезну методичну цінність, вони просто цікаві як учителю, так і учню.

Вчені вважають, що оволодіння формами усного іншомовного спілкування можливо тільки за допомогою ігор, причому успішність гри залежить від рівня і старанності її підготовки, правильності організації, регулярності застосування даного прийому навчання і, звичайно, від майстерності вчителя і його відданості своїй справі.

Я, Яновська Юлія Дмитрівна, своїм підписом засвідчую, що моя бакалаврська робота «Прийоми та методи роботи над активним граматичним мінімумом на початковому етапі» виконана з дотриманням усіх вимог до наукової етики та поваги до інтелектуальних надбань, самостійно та індивідуально. При написанні роботи я дотримувалась принципів академічної доброчесності та несу відповідальність за порушення загальноприйнятих правил цитування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вишневецький О. В. Довідник вчителя іноземної мови. – К.: Рад. школа, 2005. – 197 с.
2. Верещагіна, Рогова. Методика навчання англійської мови на початковому етапі в загальноосвітніх установах. – М., 2008. – 206 с.
3. Врадинська Н.Д. Let's play. Англійська мова в початковій школі. – 2005. – №5(6). – С. 31–36.
4. Гін А. Прийоми педагогічної техніки. Посібник для вчителя. – Москва: «Віта-Прес», 2009. – 182 с.
5. Ельконін Д. Б. Психологія гри. – М., 2008. – 107 с.
6. Жинкін Н.І. Механізми мовлення – М., 1958. – 126 с.
7. Зимова І. А. Психологія навчання іноземній мові в школі. – М.: Просвіта, 2008. – 69 с. 7. Казачінер О.С. Активізація пізнавальної діяльності молодших школярів // Англійська мова в початковій школі. – 2007. – №17(171). – С. 2–4.
8. Казачінер О.С. Дидактичні ігри як засіб активізації учнів на уроках англійської мови. Англійська мова та література. – 2007. – №36(190). – С. 27–48.
9. Канищева Л.А., Турищева Л.В. Особливості пізнавальних процесів молодших школярів. Англійська мова в початковій школі. – 2007. – №1(26). – С. 21–26.
10. Капліна О.В. Вивчаємо нові слова із задоволенням. Англійська мова в початковій школі. – 2005. – № 3(4). – С. 29–37.
11. Колеснікова.А. У ролі навчання мовам Східної гри. Східні мови в школі. – 2009. – № 4. – С. 22-31.
12. Леонт'єв А. Н. Діяльність. Свідомість. Особистість – М.: Смысл, Академия, 2005. - 352 с.
13. Лівшиць. Л. Роль гра на уроках Східної мови в 6 класах. Східні мови в школі. – 2007. – № 5. – С. 42-46.

14. Міллер. П. Організація роль на роботі гри. Східні мови в школі. – 2007. – № 3. – С. 26-33.
15. Негневицка Е. І. Шахнарович А. М. Мова і діти. М.: Наука, 2007. – 147 с.
16. Ніколаєва С.Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. ВИД.2, випр. І перероб. / Кол. Авторів. – К.: Ленвіт, 2002. – 307 с.
17. Олійник Т. Н. Рольова гра у навчанні діалогічного мовлення шестикласників. Іноземні мови в школі. – 2009. – № 1. – С. 6-11.
18. Панова Л. С. Навчання іноземної мови в школі: Посібник для вчителів. – К.: Радий. Шк., 2009. – 116 с.
19. Підкасистий П. І. «Технологія гри в навчанні» – М: Просвітництво, 2006. – 246 с.
20. Рабинська Ст. Ігри як засіб навчання. Іноземні мови в школі. -2006. – № 1. – С. 37-44.
21. Радченко Н.В. Розвиток мовної особистості шляхом використання ігрових форм роботи. Англійська мова та література. – 2004. – №9(163). – С. 22–27.
22. Роман С.В. Методика навчання англійської мови у початковій школі: Навчальний посібник. – К.: Ленвіт, 2005. – 184 с.
23. Стронін М. Ф. Навчальні ігри на уроках англійської мови: Посібник для вчителя. – М: Просвітництво, 2007. – 114 с.
24. Стронін М. Ф. Навчальні ігри на уроці англійської мови. М.: Просвіта, 2008. – 161 с.
25. Сумін В. М. Мовленнєві ситуації на уроках іноземної мови. Іноземні мови в школі. – 2003. – №6. – С. 57-62.
26. Турищева Л.В. Психокорекційні ігри в навчально-виховному процесі. Англійська мова в початковій школі. – 2007. – №12(37). – С. 22–25.
27. Турищева Л.В., Канищева Л.А. Особливості пізнавальних процесів молодших школярів. Англійська мова в початковій школі. – 2007. – №1(26). – С.17–21.

28. Шатілов С. Ф.. Методика навчання іноземним мовам в середній школі: Підручник. – 1982. – 373 с.
29. Щерба Л.В. // Велика радянська енциклопедія: [у 30 т.] / під ред. А. М. Прохоров — 3-е изд. — М: Радянська енциклопедія, 1969.
30. Cabrera A. F. Collaborative learning: Its impact on collage students' development and diversity / Cabrera A. F., Crissman J. L., Bernal E. M. — Journal of College Student Development. — 2002. — № 43 (1). — P. 20
31. Palmer Harold. The Oral Method of Teaching Languages – Cambridge, Heffer – 1922 – 166 p.
32. Goodwyn A. Teaching English: A Handbook for Primary and Secondary School Teacher / Goodwyn A., Branson J. — New York: RoutledgeFalmer, 2005. — 187 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Навчальні мовні ігри

Фонетичні ігри:

1. Поле звуків. Ціль: формування навиків фонематичного слуху.

На спеціальній дошці розташовані слова або транскрипція букв та буквосполучень, учитель озвучує, а діти ловлять те, що озвучує учитель.

2. Чую – не чую. Ціль: формування навиків фонематичного слуху.

Учитель говорить слова. Якщо учитель говорить слово, в якому є довгий голосний – учні плескають долонями. Якщо в сказаному слові є приголосні звуки – учні не плескають долонями.

3. Широкі та вузькі голосні. Ціль: формування навиків фонематичного слуху.

Клас можна поділити на команди. Учитель називає слова. Учні піднімають руку, якщо звук вимовляється широко. Якщо голосний вимовляється вузько, руку піднімати не можна. Перемагає команда, яка робить менше помилок.

4. Правильно – неправильно. Ціль: формування правильного, чутливого до викривлень фонематичного слуху [26, с. 21].

Учитель називає окремі слова, або слова в реченнях, фразах. Учні піднімають червону картку при читанні виділеного ним звука в звукосполученні. Далі учитель просить кожного учня в обох командах прочитати деякі звукосполучення, слова, фрази, та речення. При правильному читанні звуку учні піднімають зелену картку, при неправильному – синю картку. Перемагає команда, яка після підрахування кількості балів найбільш правильно порахує кількість помилок.

5. Яке слово лунає? Ціль: формування навичок встановлення адекватних звукобуквених співвідношень.

Учням пропонується декілька слів. Учитель починає читати з визначеною швидкістю слова в вільній послідовності. Учні повинні зробити наступне:

Варіант 1. Знайти в списку слова вимовлені викладачем і поставити поряд з кожним з них порядковий номер по мірі їх вимовляння учителем.

Варіант 2. Відмітити в списку тільки ті слова, які були сказані викладачем. Перемагає той, хто найбільш якісно виконає завдання.

5. Хто швидше? Ціль: формування та поліпшення навиків становлення звукобуквених співвідношень та значень слів на слух [25, с.25].

Учням роздаються картки, на яких в першій колонці написані слова на англійській мові, а в другій – їх транскрипція, а в третій – переклад слів на українську мову. Слова на англійській мові пронумеровані по порядку написання. Кожен учень повинен, як тільки учитель говорить те чи інше слово, з'єднати усі три відношення безперервною лінією. Переможе той, хто швидше та якісніше встановить зв'язок між англійським словом, транскрипцією та перекладом.

6. Хто правильно прочитає? Ціль: формування навички вимови зв'язного вислову чи тексту.

На дошці записується невеликий віршик або маленький текст. Учитель читає та пояснює значення слів, речень, звертає увагу на складність вимови окремих звуків. Текст декілька разів читається учнями. Після цього дається 5–7 хвилин для вивчення його напам'ять. Від кожної команди відбирається два–три учні. Текст на дошці закривається і учні повинні розказати його напам'ять. За безпомилкове читання начисляються бали; за кожну помилку знімається один бал. Перемагає команда, яка набирає більше балів.

Орфографічні ігри:

1. Розсипані літери. Ціль: формування навиків поєднання букв в слові.

Учитель пише великими літерами на аркуші паперу слова та, не показуючи його, розрізає на букви, кажучи: «Слово розсипалося на літері». Потім літери кладе на столі: «Хто швидше здогадається, яке це слово?» Переможе той, хто перший правильно запише слово. Переможець придумає

своє слово, говорить його учителю, який записує і розрізає його і показує всім розсипані букви. Дія повторюється [24, с. 62].

2. Чергова літера. Ціль: формування навички осмислення букви в слові.

Учням роздаються картки та пропонується написати якомога більше слів, в яких вказана літера стоїть на визначеному місці. Наприклад, викладач говорить: «Сьогодні у нас чергова літера «о», вона стоїть на першому місці. Хто напише більше слів, в яких літера «о» стоїть на першому місці?». Час виконання завдання приблизно 5–7 хвилин.

3. Встав літеру. Ціль: перевірка засвоєння орфографії в межах вивчення лексичного матеріалу.

Хід роботи: утворюється дві команди. Дошка поділена на дві частини. Для кожної команди записані слова, в кожному з яких пропущена одна літера. Представники команд по черзі виходять до дошки, вставляють пропущену літеру і читають слово.

4. Картинка. Ціль: перевірка засвоєння орфографії вивчення лексичного матеріалу.

Кожен ученик отримує по картинці з малюнками предметів, тварин і т.д. Представники команд виходять до дошки, поділеній на дві частини, і записують слова, які співвідносяться з предметами, намальованими на картинці. Після цього як учень написав слово, він повинен прочитати його і показати свій малюнок. Перемагає команда, яка швидше та з меншою кількістю помилок запише всі слова [23, с. 33].

Ігри для роботи з алфавітом:

1. Поле букв. Ціль: контроль засвоєння алфавіту.

На спеціальній дошці розташовані букви на бджілках та квіточках, учитель називає букви, а діти ловлять саме ці букви за допомогою чарівних паличок.

2. Хто швидше? Ціль: контроль засвоєння алфавіту.

Учням роздають по 3–5 карток з літерами та пропонується їх уважно роздивитися. Потім викладач називає літеру, а ті, в кого є картка з названою

літерою, швидко її піднімають та показують всім. Учасник гри, який запізнився, не має права піднімати картку. Викладач проходить між рядами та збирає картки. Перемагає той, хто швидше за інших остається без карток.

3. Перша літера. Ціль: тренування, орієнтоване на засвоєння алфавіту.

Учні діляться на дві команди. Учитель по черзі називає по три слова кожній команді. Учасники гри повинні швидко назвати перші літери цих слів. Перемагає той, хто правильно виконав це завдання.

4. Зіпсована пишуча машинка. Ціль: формування орфографічних навичок [22, с. 24].

Учитель розподіляє всі літери алфавіту між учнями. Потім він пропонує кожному вдарити свою «клавішу», тобто назвати свою літеру. Після того, як учні навчаться автоматично реагувати на почутий звук або на написану літеру, їм пропонується «надрукувати» слова, спочатку ті, які викладач показує на карках, а потім ті, які він промовляє вголос. Перемагає той, хто зробить найменшу кількість помилок.

Лексичні ігри:

1. Цифри. Ціль: повторення кількісних числівників.

Дві команди. Справа та зліва на дошці записуються однакова кількість цифр. Учитель називає цифри одну за одною. Представники команд повинні швидко знайти названу цифру на своїй половині дошки. Перемагає команда, яка швидше упорається з завданням.

2. Числівники. Ціль: закріплення кількісних та порядкових числівників.

Дві команди. Учитель називає порядкові або кількісні числівники. Перша команда повинна назвати попереднє число, друга – наступне (розуміється порядковий або кількісний числівник). За кожну помилку команда отримує штрафний бал. Перемагає команда, яка отримає найменшу кількість штрафних балів [21, с. 63].

3. Заборонений числівник. Ціль: закріплення кількісних та порядкових числівників.

Учитель називає «заборонений» числівник. Учні хором рахують числівники (спочатку називають кількісні, потім порядкові числівники). «Заборонений» числівник називати не можна. Той, хто помиляється та промовляє його, приносить своїй команді штрафний бал. Перемагає команда, яка отримує найменшу кількість штрафних балів.

4. П'ять слів. Ціль: закріплення лексики по темі або по одному з пройдених уроків.

Поки учень з однієї команди рахує до п'яти, представник другої команди повинен назвати п'ять слів по даній темі. Учасник, який не впорається з завданням, вибуває з гри.

5. Кольори. Ціль: закріплення лексики по пройденій темі.

Ставиться мета- назвати предмети одного кольору. Перемагає та команда, яка зможе назвати більше предметів, тварин і т.п. одного кольору.

6. Більше слів. Ціль: активізація лексики по пройдених темах.

Дві команди. Кожна команда повинна назвати як змога більше слів на задану їм літеру. Перемагає команда, яка називає більшу кількість слів. Гру можна проводити в письмовій формі. Представники команд записують слова на дошці. В цьому випадку при підбитті підсумків враховується не тільки кількість слів, а також правильність написання слів.

7. Озвучення малюнка. Ціль: активізація лексики по вивченій темі, розвиток навиків діалогічного мовлення.

Учні утворюють пару. Кожній парі дається малюнок, до якого додаються картки з відповідними репліками. З їх допомогою необхідно озвучити малюнки. Перемагає пара, яка першою підготує діалог і правильно його озвучить [20, с. 23].

Граматичні ігри:

1. Гра в м'яч. Ціль: автоматизація вживання форм дієслова в усному мовленні.

Учень першої команди придумує речення з вивченим дієсловом. Він кидає м'яч учню з другої команди та говорить речення, пропускаючи дієслово.

Гравець, який спіймав м'яч, повторює речення, вставляючи правильну форму дієслова, кидає м'яч учню з першої команди і називає своє речення, не кажучи дієслово і т.д. За кожну помилку нараховується штрафний бал. Перемагає команда, яка набере найменшу кількість штрафних балів.

2. Подарунки. Ціль: закріплення лексики по темі, автоматизація використання вивчених дієслів в майбутньому часі усному мовлені.

Дві команди, На дошці записується два ряди слів: 1) найменування подарунка, 2) список дієслів. Граючі повинні сказати, використовуючи дієслова зі списку, що вони будуть робити з подарунками, які отримані на День народження. Кожен учасник гри придумує по одному реченню. Перемагає команда, яка швидше впорається з завданням і складе речення без помилок.

3. Дизайнер. Ціль: закріплення лексики по вивченій темі, розвиток навиків діалогічного мовлення, удосконалення навичок вживання граматичних структур There is / There are, відпрацювання вживання прийменників.

Дві команди. Учитель може запропонувати макети кімнат, наприклад вітальні і спальні, а учні повинні розташувати іграшкові меблі до відповідної кімнати, при цьому озвучувати їх місцезнаходження в кімнаті. Перемагає команда, яка перша впорається з завданням і зробить менше помилок.